

CIA Belgelerinde Türkiye-Yunanistan Savaş Senaryoları

War Scenarios Between Türkiye And Greece in CIA Documents

Alper KARAŞIN*

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Alper KARAŞIN

Orcid : 0000-0003-3485-2992
e-posta : alperkarasin@gmail.com

* Öğretim Görevlisi, Kahramanmaraş
Sütçü İmam Üniversitesi, Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Başvuru tarihi/Submitted date:
20 Ağustos 2025
Revizyon talebi/Revision requested:
8 Eylül 2025
Son revizyon/Last revision received:
15 Eylül 2025
Kabul edildiği tarihi/Accepted date:
17 Eylül 2025

Atf/Citation:
Karaşin, Alper. "CIA Belgelerinde
Türkiye-Yunanistan Savaş Senaryoları."
Journal of History and Strategy 2 (Eylül
2025): 55-77.

Öz

Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a gerçekleştirdiği askeri müdahale ve 1970'li yıllarda Ege Denizi'nde başlattığı petrol arama faaliyetleri, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu gelişmeler, iki ülke arasında tarihsel ve jeopolitik rekabeti derinleştirerek, bölgesel güvenlik ortamında ciddi gerginliklere yol açmıştır. Yaşanan krizler, sadece ikili ilişkiler düzeyinde kalmamış aynı zamanda uluslararası aktörlerin, özellikle de ABD istihbarat örgütü CIA'nın dikkatini çekmiştir.

CIA, 1970'li ve 1980'li yıllarda Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşa ilişkin çeşitli raporlar hazırlamıştır. 1970'lerdeki rapor savaş olasılığına daha sınırlı bir şekilde yer verirken, 1980'lerde hazırlanan analizlerde bu olasılık daha ciddi biçimde ele alınmış; aynı zamanda ABD'nin bölgedeki stratejik çıkarları kapsamlı şekilde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, CIA arşivlerinde yer alan ve Türkiye Yunanistan arasında çıkması muhtemel bir savaşı konu alan senaryoları içeren raporları analiz ederek, dönemin güvenlik ortamını ve uluslararası bağlamını aydınlatmaktır. Belgelerin içerik analizine dayanarak, ABD'nin bu krizler karşısındaki tutumu ve muhtemel müdahale stratejileri de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CIA, Türkiye, Yunanistan, Ege Sorunu, Petrol.

Abstract

Türkiye's military intervention in Cyprus in 1974 and its initiation of oil exploration activities in the Aegean Sea during the 1970s marked a significant turning point in Turkish Greek relations. These developments deepened the historical and geopolitical rivalry between the two countries, leading to serious tensions in the regional security environment. The crises that emerged were not limited to bilateral relations but also attracted the attention of international actors, particularly the U.S. intelligence agency, the CIA.

During the 1970s and 1980s, the CIA prepared various reports regarding a possible war between Türkiye and Greece. While the report from the 1970s addressed the likelihood of war in a more limited scope, the analyses from the 1980s treated this possibility more seriously and provided a comprehensive assessment of the United States' strategic interests in the region.

The primary aim of this study is to analyze the CIA reports that include scenarios of a potential war between Türkiye and Greece, to shed light on the security environment and international context of the period. Based on a content analysis of the documents, the study also evaluates the United States' stance in the face of these crises and its possible intervention strategies.

Keywords: *CIA, Türkiye, Greece, Aegean Dispute, Oil.*

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) istihbarat ihtiyacı, devletin kuruluş yıllarına kadar uzanır. Bu erken dönemde, gizli faaliyetlerin yürütülebilmesi için özel bir fon oluşturulmuş ve çeşitli casusluk faaliyetlerinde bulunulmuştur.¹ ABD, 1917 yılında I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri yanında katıldığında, Amerikan istihbaratı İngiliz istihbaratıyla yakın ilişkiler geliştirmiştir.² Başkan Woodrow Wilson, dış politikaya ilişkin kararlarında akademik temelli bilgilere ihtiyaç duymuş ve bu amaçla Soruşturma Grubu (The Inquiry) kurulmuştur. Aynı dönemde, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde, gizlilik esasına dayalı bir istihbarat merkezi oluşturulmuş ve bu birim "U-1" olarak adlandırılmıştır. U-1, birkaç istisna dışında sahada doğrudan operasyon yürütmemiştir. Birimin temel işlevi, casusluk faaliyetleri ve olası operasyonlar hakkında Beyaz Saray'a öneriler sunmaktır. U-1 yöneticileri, İngilizlerle sürdürülen istihbarat iş birliğine önem vermekle birlikte, ABD'nin kendi bağımsız istihbarat kapasitesini geliştirmesi gerektiğini savunmuşlardır.³

II. Dünya Savaşı ABD'nin istihbarata bakış açısını köklü biçimde değiştirmiştir. Savaş öncesinde, ülkede çeşitli kurumlar bağımsız biçimde istihbarat faaliyetleri

1 Bkz. Richard E. Schroeder, *The Foundation of the CIA: Harry Truman, the Missouri Gang, and the Origins of the Cold War*, (Columbia: University of Missouri Press, 2017), 7-8.

2 Rhodri Jeffreys-Jones, *CIA Tarihi 1947-2022 Amerikan Gizli Servisi ve Faaliyetleri*, çev. Ayşe Doğanca (İstanbul: Kronik Kitap, 2023), 15, 20.

3 Jeffreys-Jones, *CIA Tarihi*, 21, 24.

yürütmekteydi; ancak merkezi bir yapı mevcut değildi. Bu eksikliği gidermek amacıyla Başkan Franklin D. Roosevelt, 1941 yılında William J. Donovan'ı Washington'a çağırarak yeni bir istihbarat yapılanması üzerinde çalışmasını istemiştir.⁴ Bu çalışmalar sonucunda aynı yıl Enformasyon Koordinatörlüğü (COI-Office of the Coordinator of Information) kurulmuştur. COI, bünyesinde ülkenin önde gelen tarihçileri ve bilim insanlarını barındıran, analiz ve araştırma temelli bir kuruluş olarak yapılandırılmıştır. 1942 yılında, başkanlık kararnamesiyle COI'nin yapısı değiştirilmiş ve Stratejik Hizmetler Bürosu⁵ (OSS-Office of Strategic Services) adıyla yeniden organize edilmiştir. OSS'ye stratejik bilgi toplama, analiz etme, planlama ve operasyon yönetme görevleri verilmiştir.⁶

Savaşın sona ermesinin ardından, Başkan Harry S. Truman, 20 Eylül 1945 tarihinde Donovan'ın başında bulunduğu OSS'yi kapatmıştır.⁷ Ancak bu karar uzun ömürlü olmamış; II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin yükselişi ve komünizm tehdidinin artması, ABD'nin istihbarata bakışında yeni bir değişime neden olmuştur. Truman, 1947 yılında Kongre'de yaptığı konuşmada, komünist faaliyetlerin ulusal güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturduğunu vurgulamış ve bu tehditle mücadele edecek politikaların benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, kalıcı ve merkezi bir istihbarat teşkilatının kurulmasını önermiştir. Bu öneri doğrultusunda, aynı yıl kabul edilen 1947 Ulusal Güvenlik Yasası (National Security Act of 1947) ile Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA-Central Intelligence Agency) resmen kurulmuştur.⁸

1. CIA'nın Savaş Senaryolarının Hazırlanmasındaki Rolü

CIA kurulmadan önce, ABD'de çeşitli kurumlar bağımsız olarak istihbarat faaliyetleri yürütmekteydi. Bu kurumların, plan hazırlama konusunda oldukça titiz ve ısrarcı oldukları söylenebilir. ABD'nin karşılaşılabileceği olası durumlara karşı çok sayıda plan geliştirilmiş, bu planlar zaman içinde güncellenmiş ve en düşük olasılıklı senaryolar dahi göz ardı edilmemiştir. Zira istihbaratın değeri, bilginin ne zaman işe yarayacağını öngörülemez olmasında yatmaktadır. Her senaryoya dair bir planın olmaması, ABD'nin hazırlıksız yakalanmasına yol açabileceği düşüncesiyle tüm ihtimaller değerlendirilmiştir.⁹

CIA, özellikle geleceğe yönelik planlama konusunda seleflerinin bu yaklaşımını sürdürmüştür. CIA Başkanı Allen Dulles bu durumu şu sözlerle ifade eder: "*Bugün, bir sonraki tehlikenin nerede ortaya çıkacağını öngörmek imkânsız hale gelmiştir. İstihbaratın görevi, hükümetin harekete geçebilmesi için bu tür tehlikeler konusunda önceden uyarıda bulunmaktır. ...Sürekli tetikte olan, dünyanın hemen her bölgesindeki*

4 Allen Dulles, *The Craft of Intelligence*, (New York: The New American Library, 1965), 39.

5 William J. Donovan, OSS'nin kuruluşu ve işleyişi hakkında kaynak bir çalışma için bkz. Richard Harris Smith, *OSS The Secret History of America's First Central Intelligence Agency*, (United States of America: A Delta Book, 1973).

6 Dulles, *The Craft*, 39.

7 Jeffreys-Jones, *CIA Tarihi*, 46.

8 Dulles, *The Craft*, 41.

9 George Friedman, *Amerika'nın Gizli Savaşı Amerika ve Düşmanları Arasındaki Küresel Çatışma*, çev. Enver Günsel, (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2014), 97-98.

gelişmeleri doğru ve hızlı bir şekilde raporlayabilen, sıkı bir şekilde örgütlenmiş ve koordine edilmiş bir istihbarat servisi, sürprizlere karşı alabileceğimiz en iyi sigortadır. ...Hükümetimiz hem önceden uyarılmalı hem de hazırlıklı olmalıdır”¹⁰.

CIA'nın görev tanımı göz önünde bulundurulduğunda, savaş senaryolarının oluşturulmasında kilit bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu senaryoların hazırlanması çok katmanlı bir süreçtir ve CIA bu süreçte çeşitli düzeylerde katkı sunar. Sürecin ilk adımı, ilgili ülke, bölge ya da aktöre ilişkin çok boyutlu istihbaratın toplanmasıdır.

İstihbarat, devletin insan kaynağı ve teknolojik kapasitesine bağlı olarak çeşitli yöntemlerle elde edilir. İnsan istihbaratı (HUMINT-Human Intelligence); ajanlar, saha kaynakları ve yerel iş birlikçileri aracılığıyla bilgi toplamayı içermektedir. Sinyal istihbaratı (SIGINT-Signal Intelligence); telefon, radyo ve internet gibi iletişim ağlarının izlenmesiyle ulaşılmaktadır. Açık kaynak istihbaratı (OSINT-Open Source Intelligence); basın, medya, akademik yayınlar ve kamuya açık belgelerden sağlanan bilgilerdir.¹¹ Görüntü istihbaratı (GEOINT-Geospatial Intelligence); ise uydu ve hava görüntüleriyle askeri hareketliliğin izlenmesiyle elde edilmektedir.¹²

CIA'nın analiz birimi, elde edilen bilgileri değerlendirerek olası senaryo ihtimalini hesaplar. Hedef ülkenin askeri kapasitesi, siyasi yapısı, liderliği, kırılganlıkları ve uluslararası ittifakları gibi faktörler dikkate alınarak analizler yapılır. Bu analizler sonucunda çeşitli senaryo seçenekleri geliştirilir. Senaryo seçenekleri en iyi, en kötü, en olası vb. şeklinde hazırlanarak raporlarda yer bulur.¹³

Senaryo analizleri yalnızca “Savaş çıkar mı?” sorusuna değil; “Savaş çıkarsa nasıl bir seyir izler?”, “ABD'nin çıkarları nasıl etkilenir?”, “İttifak ilişkileri ne yönde değişir?”, “Hangi tedbirler alınmalıdır?” gibi çeşitli sorulara da yanıt arar. CIA, bu kapsamlı analizlerle Beyaz Saray ve Savunma Bakanlığı'na çeşitli politika ve müdahale önerileri sunar. Bu öneriler çoğunlukla müdahale etme ya da etmeme seçenekleri, diplomatik ve ekonomik baskı araçları ile askeri müdahalenin risk ve fırsatları başlıklarında toplanır. Tüm bu çalışmalar, en düşük olasılıklı senaryoları dahi hesaba katarak ABD'nin sürpriz gelişmelere karşı hazırlıklı olmasını sağlamayı amaçlar.

10 Dulles, *The Craft*, 51-52.

11 Aleksandr Orlov kitabında CIA'nın açık kaynaklardan nasıl ve ne kadar yararlandığını kaleme almıştır. Bkz. Aleksandr Orlov, *İstihbarat ve Gerilla Harbi El Kitabı*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964), 17-18.

12 Bkz. Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, (İstanbul: Destek Yayınları, 2023), 116-131. Dulles, *The Craft*, 56-64.

13 CIA bu süreçte analiz teknikleri üzerine çeşitli araştırmalar yapmış, bu araştırmalar da raporlarda yer almıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi “Handbook of Bayesian Analysis for Intelligence” başlıklı rapordur. Bu raporda olasılık kuramı içinde incelenen Bayes Teoremi'nin istihbaratta nasıl kullanılabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Bkz. CIA-RDP86B00269R001100080001-0. Bayes Teoremi'ni ele alan bir başka önemli çalışma Jack Zlotnick'in “Bayes Theorem for Intelligence Analysis” başlıklı makalesidir. Bkz. CIA-RDP78T03194A000300010013-8.

2. Ege Denizi'nde Hakimiyet Mücadelesi

Türkler Ege Denizi'ne açılmadan önce bölgede Bizans ve İtalyan devletleri arasında çekişme sürmekteydi. Bu mücadeleye, Menteşe Adaları'nı ele geçirerek Saint-Jean Şövalyeleri de dahil olmuştur. Çaka Bey, Ege Denizi'nde önemli başarılar kazanmış, Menteşeoğulları da kısa süreliğine bölgede etkisini göstermiştir. Osmanlı Devleti, XV. yüzyılda Ege Denizi'nde ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Osmanlı, adaları Venedik, Ceneviz ve Saint-Jean Şövalyeleri'nden alarak 1718 yılında Ege Denizi'ni bir Türk gölü haline getirmiştir.¹⁴

Avrupa güçleri, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik çeşitli plan ve projeler hazırlamışlardır. Bu paylaşım plan ve projelerinde Ege Denizi de kendisine yer bulmuştur.¹⁵ Osmanlı Devleti 1830'da Yunanistan bağımsızlığını elde edinceye kadar Ege Denizi'nde kesintisiz hakimiyetini sürdürmüştür. Yunanistan'ın bağımsızlığıyla birlikte Osmanlı Devleti, Ege Denizi'ndeki üstünlüğünü kaybetmiştir. Avrupalı güçlerin Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik politikaları sonunda 1912'de Uşi, 1913'te Londra Antlaşmaları ile adaların birçoğunun egemenliği İtalya ve Yunanistan'ın eline geçmiştir.¹⁶ Türkiye ve Yunanistan arasında 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Ege Denizi'nde denge kurulmuştur. Ancak bu denge uzun süreli olamamıştır.

1930'lu yıllarda Avrupa'daki revizyonist devletlerin izledikleri politikalar ve II. Dünya Savaşı'na doğru giden süreçte uluslararası arenada yaşanan gerginlikler, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri de etkilemiştir. İki ülke arasında Ege Denizi'ndeki karasuları sınırı, geleneksel deniz hukuku ilkelerine göre 3 mil¹⁷ esas alınarak belirlenmiş; Lozan Barış Antlaşması'nda dönemin deniz hukukundan farklı ya da aykırı bir maddeye yer verilmemiştir. Ancak 17 Eylül 1936 tarihinde Yunanistan, tek taraflı olarak karasularını 3 milden 6 mile çıkarmıştır.¹⁸ Bu kararda, İtalya'nın irredentist politikalarına karşı Yunanistan'ın denizden gelebilecek saldırılara karşı güvenlik alanını genişletme amacı etkili olmuştur. Ancak Yunanistan'ın attığı bu adım ile Ege Denizi'ndeki denge bozulmuştur. Türkiye ise karasularını 1964 yılında 6 mile çıkarmıştır.¹⁹

14 Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları*, (Ankara: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2006), 16-18. Cihat Yayıncı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020), 14.

15 Paylaşım projelerinden bazıları için bkz. Trandafir G. Djuvara, *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)*, çev. Pulat Tacar, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 239-246, 251-254, 255-279, 377-378.

16 Necdet Hayta, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015), 28-39. Yayıncı, *Yunanistan Talepleri*, 18-19. Başeren, *Ege Sorunları*, 30-35.

17 Ülkenin karadan ateşlenen toprakların menzili nedeniyle karasuları 3 mil olarak tanımlanmıştır. Tarihsel süreç için bkz. H. S. K. Kent, "The Historical Origins of the Three-Mile Limit", *The American Journal of International Law* 48 (October 1954): 537.

18 Yunanistan ve Türkiye arasında kıta sahanlığını sınırlandıran herhangi bir antlaşma yoktur. Bkz. Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010), 3.

19 Hayta, *1911'den Günümüze Ege*, 188-189.

II. Dünya Savaşı'nın ardından iki ülkede Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO-North Atlantic Treaty Organization) üye olmasıyla geçici bir denge sağlanmıştır. Bu süreç de uzun ömürlü olmamıştır. Yunanistan'ın Ege Denizi'nde stratejik üstünlük kurma isteği nedeniyle Lozan Barış Antlaşması'na aykırı hareket etmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginliklere yol açmıştır. Ege Denizi'nin jeopolitik önemi de göz önünde bulundurulduğunda, iki ülkenin hukuksal yorum farkları ve bölgede üstünlük sağlama çabaları gelecekte yaşanacak gerginlikleri daha karmaşık bir hale getirmiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasında karasularının genişletilmesi, kıta sahanlığı, adaların silahlandırılması, egemenliği tartışmalı adacık ve kayalıklar ile hava sahası konularında ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır.²⁰ Yunanistan, 1960'lı yıllardan itibaren Ege Denizi'nde sismografik çalışmalar ve petrol aramaları sürdürmektedir.²¹ Yunanistan'ın Ege Denizi'nde petrol keşfi, bölgenin jeopolitik önemine enerji boyutunu da eklemiştir. Dünyada enerji krizlerinin yaşandığı bir dönemde gündeme gelen olası petrol rezervleri, iki ülke arasındaki ilişkileri daha da karmaşık hale getirmiştir.

3. Ege Denizi'nde Petrol Keşfi

Türkiye, Yunanistan'ın ardından olası petrol rezervlerinin keşfi amacıyla Ege Denizi'nde arama faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye, 1 Kasım 1973 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Ege Denizi'nde araştırma ve işletme ruhsatları vermiştir. Aynı gün Resmî Gazete'de TPAO'ya ruhsat verilen bölgelerin haritası da yayımlanmıştır. Türkiye'nin TPAO'ya ruhsat vermesinden kısa bir zaman sonra, 1974 yılının Ocak ayında Yunanistan'ın Taşoz Adası açıklarında petrol rezervi keşfetmesi önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu gelişme, iki ülke arasında kıta sahanlığı meselesini uluslararası gündemin ön sıralarına taşımıştır. Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sorunu artık yalnızca iki devletin ulusal güvenliğiyle değil, aynı zamanda enerji kaynaklarına erişim ve egemenlik anlayışlarıyla da doğrudan bağlantılı stratejik bir mesele haline gelmiştir. Son gelişmeler olası bir krizin habercisi niteliğindedir.

7 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan, Ege Denizi'nde TPAO'nun olası rezerv araştırmalarını protesto etmek amacıyla Türkiye'ye nota vermiştir. Yunanistan bu girişimle Türkiye'nin faaliyetlerini engellemeye yönelik çeşitli diplomatik ve hukuki adımlar atmaya başlamıştır. Yunanistan, TPAO'nun araştırma yaptığı bölgelerin kendi egemenliğinde olduğunu iddia etmiş, ayrıca yabancı şirketlere de ruhsatlar vermiştir.²²

Yunanistan'ın temel hukuki argümanı, 1958 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. Bu sözleşme, kıyı devletlerine kıta sahanlıkları üzerinde doğal ve mineral kaynakları araştırma ve işletme konusunda egemen haklar tanımaktadır. Yunanistan, bu hükümlerin Ege'deki adalara da uygulanması gerektiğini ileri sürerek adaların ülke topraklarının ayrılmaz bir parçası olduğunu ve dolayısıyla kıta sahanlığı haklarından

20 Hayta, 187-188.

21 Hayta, 198.

22 Laurie Van Hook, ed., *Foreign Relations of the United States, 1969-1976 Greece; Cyprus; Turkey, 1973-1976, vol. XXX*, (Washington: United States Government Printing Office, 2007), 126-127. Hayta, *1911'den Günümüze Ege*, 198. Andrew Wilson, "The Aegean Dispute", *The Adelphi Papers* 155 (1979): 5-6.

yararlanabileceklerini savunmuştur. Buna ek olarak, Türk kıta sahanlığının Anadolu anakarası yakınında sona erdiğini öne sürmüştür. Cenevre Sözleşmesi, kıta sahanlığı sınırlarının taraf devletler arasında aksi yönde bir anlaşma yoksa orta hat prensibi çerçevesinde belirlenmesini öngörmektedir. Sözleşmeye taraf olan Yunanistan, Türkiye ile en doğudaki Ege adaları arasında orta hattın esas alınması gerektiğini iddia etmiştir.²³ Bu yaklaşım, Türkiye'nin Ege'deki kıta sahanlığını neredeyse tamamen ortadan kaldırmakta ve Türkiye'yi potansiyel enerji kaynaklarından mahrum bırakmaktadır.

27 Şubat 1974 tarihli²⁴ cevabında Türkiye, Yunanistan'a Cenevre Sözleşmesi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı kararlarını dikkate aldığını belirtmiştir. Ancak Türkiye, imzalamadığı Cenevre Sözleşmesi'nin ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarının ikincil öneme sahip olduğunu; Ege Denizi'nin kendine özgü bir durum teşkil ettiğini ve bu nedenle ikili görüşmelerin başlatılması gerektiğini bildirmiştir. Türkiye, Yunan adaları etrafında altı deniz mili karasuları rejimini kabul etmekle birlikte, bu adaların bağımsız bir kıta sahanlığına sahip olamayacağını vurgulamıştır. Türk tezine göre doğu Ege adaları jeolojik açıdan Anadolu kara kütlelerinin doğal bir uzantısıdır. Dolayısıyla, bu adaların altı deniz milinin ötesindeki alanlar Türkiye'nin kıta sahanlığına dâhildir. Türkiye'nin önerdiği çözüm, yalnızca iki ülkenin ana kara kıyılarının esas alındığı, eşit uzaklık ilkesine dayalı bir orta hattın çizilmesidir. Bu yaklaşım, Yunan adalarına yalnızca altı millik karasuları tanımakta, kıta sahanlığı hakkı tanımamaktadır.²⁵

Amerikan kaynaklarında yer alan değerlendirmelerde ise taraflar arasında kıta sahanlığının ortak araştırılması ve enerji kaynaklarının müşterek işletilmesine dayalı bir iş birliği mekanizmasının tesis edilmesi önerilmiştir. Bununla birlikte, aynı belgede tarafların yanlış hesaplama veya aşırı tepki göstermeleri hâlinde meselenin hızla bölgesel düzeyde ciddi bir askerî çatışmaya dönüşebileceği uyarısı da yapılmıştır. Uluslararası Adalet Divanı'nın devreye girmesi olasılığı gündeme getirilmiş olsa da Amerikan kaynakları, kısa vadede kapsamlı ve kalıcı bir çözümün mümkün görünmediği değerlendirilmesinde bulunmuştur.²⁶

Yunanistan'ın kuvvet kullanma yönündeki tehditlerine rağmen Çandarlı araştırma gemisi, 29 Mayıs'ta 32 savaş gemisinin koruması altında Ege Denizi'nde çalışmalara başlamıştır. Türk donanmasının koruması altındaki Çandarlı, altı gün boyunca sismik ölçümler gerçekleştirmiştir. Ancak 29 Mayıs'ı 30 Mayıs'a bağlayan gece, bir Yunan savaş gemisinin batırıldığı yönündeki asılsız haber, iki ülkenin de askerî birliklerini kısmi alarm durumuna geçirmesine ve gerginliğin hızla tırmanmasına neden olmuştur. Buna rağmen Yunanistan, fiilî bir askerî müdahaleden kaçınmış; Türkiye'nin açık denizlerde araştırma yapılabileceğini, ancak ihtilafli bölgelerde sondaj faaliyetlerine izin vermeyeceğini açıklamıştır.²⁷

23 Van Hook, ed., *Foreign Relations*, 127-128.

24 Andrew Wilson makalesinde Türkiye'nin cevap tarihini 28 Şubat 1974 olarak vermiştir. Bkz. Wilson, "The Aegean Dispute", 6.

25 Hayta, *1911'den Günümüze Ege*, 198-199.

26 Van Hook, ed., *Foreign Relations*, 130.

27 Hayta, *1911'den Günümüze Ege*, 200. Wilson, "The Aegean Dispute", 6. Van Hook, ed., 127.

Kısa bir süre içinde Ege meselesi, Kıbrıs'ta gerçekleşen askerî darbe ve Türkiye'nin gerçekleştirdiği müdahale ile yeni bir boyut kazanmıştır. Kıbrıs krizi, Ege sorununu bir süreliğine ikinci plana itmiş olsa da iki ülke arasındaki karşılıklı güvensizliği ve gerginliği derinleştirmiştir. Tarafların politik söylemlerinde gerginliği artırıcı ifadeler kullanmaları, kamuoyunda savaş ihtimalinin giderek daha fazla tartışılmasına yol açmıştır. Süreci yakından izleyen Amerikan istihbaratı, muhtemel bir savaş riskine karşı çeşitli raporlar hazırlamıştır.

4. “Yunanistan ve Türkiye Arasında Çatışma Olasılığı” Başlıklı Rapor

“*Yunanistan ve Türkiye Arasında Çatışma Olasılığı*”²⁸ (The Likelihood of Conflict Between Greece and Turkey) başlıklı rapor, Batı Avrupa ve Konvansiyonel Kuvvetlerden Sorumlu Ulusal İstihbarat görevlilerinin himayesinde hazırlanmıştır. Raporun taslağı, esas olarak CIA ve Savunma İstihbarat Teşkilatı tarafından kaleme alınmış; Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri'ne bağlı istihbarat birimlerinin katkılarıyla tamamlanmıştır. Rapor, Washington'a 21 Haziran 1974 tarihinde gönderilmiştir.²⁹

Söz konusu raporda, Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanabilecek olası bir silahlı çatışma senaryosu analiz edilmiştir. İki ülke arasındaki gerginliğin temelinde, Ege Denizi'ndeki egemenlik iddiaları ile bölgede bulunduğu düşünülen petrol kaynakları yer almaktadır. Bu sorunların geçmişinin oldukça eskiye dayandığı belirtilmiş; Yunanistan'ın petrol keşfinin krizin seyrini değiştirdiği vurgulanmıştır. Keşfin ardından yeni petrol sahaları arayışına girilmesiyle birlikte, kıta sahanlığı meselesi yeniden gündeme gelmiş ve taraflar arasında bir uzlaşmaya varılamaması gerilimi derinleştirmiştir.³⁰

Raporda ayrıca, krizin özellikle son aylarda ciddi boyutlara ulaştığına dikkat çekilmektedir. Her iki ülkenin de doğrudan bir savaşa girmek istemediği belirtilmekle birlikte, silahlı bir çatışma ya da münferit olayların yaşanma olasılığının göz ardı edilemeyeceği ifade edilmiştir. Böyle bir gelişmenin yalnızca Türkiye ile Yunanistan'ı değil, daha geniş bir bölgeyi etkileyebilecek bir çatışmaya dönüşme riski taşıdığına işaret edilmiştir. Özellikle Yunanistan'ın kara sularını 6 milden 12 mile çıkarmayı planlamasının, bu riski artıran başlıca unsurlardan biri olduğu değerlendirilmiştir.³¹ Raporda, olası görüşmelere başlanması durumunda dahi mevcut koşullar altında tarafların tatmin olacağı bir çözüme ulaşmanın güç olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca bu gelişmelerin NATO'nun birliği ve işleyişine zarar verebileceği belirtilmiştir.³²

28 Van Hook,ed., 70-76. Raporun kısa bir özeti için bkz. CIA-RDP85T00353R000100070006-3.

29 Van Hook,ed., 70-76.

30 Van Hook,ed., 70.

31 Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması halinde adalar sayesinde Ege Denizi'nde Türkiye'ye karşı önemli bir avantaj sağlayacaktır. Türk karasuları yüzde 7,5'ten yüzde 8,5'e yükselirken Yunan karasuları yüzde 43'ten yüzde 70'e yükselecektir. Açık deniz alanı ise yüzde 50'den yüzde 20'ye düşecektir. Bkz. Soner Polat, *Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2019), 148. Marian Kirsch Leighton makalesinde Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması halinde Rusya'nın Türkiye'yi destekleyeceği yorumunda bulunmuştur. Bkz. Marian Kirsch Leighton, “Greco-Turkish Friction: Changing Balance in the Eastern Mediterranean”, *The Institute for the Study of Conflict* 109 (1979): 5.

32 Van Hook,ed., *Foreign Relations*, 71.

Raporun ilerleyen bölümlerinde iki ülkenin askeri kapasiteleri karşılaştırılmıştır. Türkiye'nin özellikle kara ve hava kuvvetleri bakımından Yunanistan'a kıyasla belirgin bir üstünlüğe sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu durumun, sınırlı ancak etkili bir askerî harekâtın başarıyla yürütülmesini mümkün kılabileceği öngörülmüştür. Türkiye'nin, Doğu Trakya'da başarıya ulaşacak bir operasyon ya da kıyılarına yakın Yunan adalarını ele geçirme senaryolarını gündemine alabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, uzun süreli bir savaş halinde her iki ülkenin de dış destek ve ikmal kaynaklarına ihtiyaç duyacağına dikkat çekilmiştir.³³

Raporda, dönemin Türk ve Yunan hükümetlerinin, geçmişteki liderler kadar etkili bir diplomatik diyalog geliştiremedikleri vurgulanmıştır. Krizin temel nedenlerinden biri olarak, potansiyel petrol sahalarının egemenliğine dair yaşanan anlaşmazlık gösterilmiştir. Türkiye'nin TPAO'ya Ege Denizi'nde petrol arama yetkisi vermesinin, Ankara tarafından Atina üzerindeki diplomatik baskıyı artırma amacıyla kullanıldığı ifade edilmiştir. Türkiye'nin müzakere çağrılarının, Yunanistan tarafından egemenlik haklarına doğrudan bir müdahale olarak değerlendirildiği aktarılmıştır.³⁴

Yunanistan'ın kara sularını 6 milden 12 mile çıkarması halinde Ege Denizi'nin fiilen bir "Yunan gölüne" dönüşeceği Amerikan tarafınca da dile getirilmiştir. Türkiye'nin müzakere çağrılarının karşılık bulmaması üzerine, Atina üzerindeki baskısını artırmak amacıyla Ege Denizi'ne petrol arama gemisi gönderdiği belirtilmiştir. Rapora göre, bu tür adımlar iki ülke arasındaki tansiyonu daha da yükseltmiştir. Öte yandan Yunan hükümeti, ABD'ye verdiği güvencede, tartışmalı bölgelerde sondaj faaliyetlerine başlanmadığı sürece askerî bir müdahalenin gündeme gelmeyeceğini bildirmiştir. Ayrıca Yunan tarafının, araştırma yapılan bölgelerde ekonomik açıdan değerli petrol kaynaklarının bulunma ihtimalini düşük gördüğü aktarılmıştır.³⁵

Son olarak raporda, olası bir çatışmanın yalnızca iki ülkeyi değil, NATO'yu da doğrudan etkileyeceği vurgulanmıştır. Böyle bir senaryonun NATO'nun iç işleyişinde zafiyet yaratabileceği gibi, Varşova Paktı ile olan güç dengelerini de olumsuz yönde etkileyebileceği ifade edilmiştir. Özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinin, bölgedeki barışın sağlanması adına sert ve kararlı diplomatik adımlar atacağı öngörülmüştür. En kötü senaryo bağlamında ise, yaşanacak bir savaşın NATO'nun savunma yapısında telafisi güç zararlara yol açabileceğinin altı çizilmiştir.³⁶

33 Van Hook,ed., 71.

34 Van Hook,ed., 71-72.

35 Van Hook,ed., 72-75.

36 Van Hook,ed., 75-76.

5. Alternatif Teçhizat Kaynaklarının ve Ege Ordusu'nun Değerlendirilmesi

CIA tarafından 1975 yılında hazırlanan raporda, iki ülke arasındaki temel ihtilaf alanları olarak Kıbrıs meselesi ve Ege Denizi'ne ilişkin anlaşmazlıklar ön plana çıkarılmıştır. Raporda, bu sorunların her iki ülkenin askeri teçhizat ihtiyacını artırdığı ve onları Batı Avrupa kaynaklarına yönelmeye zorladığı belirtilmektedir. Her ne kadar ABD, Türkiye ve Yunanistan'ın en büyük silah tedarikçisi konumunda olsa da her iki ülkenin de bu hususta belirli çekincelere sahip olduğu ifade edilmiştir. Türkiye, ABD Kongresi'nin uyguladığı silah ambargosu nedeniyle ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalırken, Yunanistan ambargo kapsamında olmamasına rağmen ABD'ye bağımlılığını azaltma ve silah kaynaklarını çeşitlendirme ihtiyacı hissetmiştir.³⁷

Raporda, ABD dışı kaynaklardan silah teminine yönelik girişimlerin kısa vadede sonuç verebileceği; ancak uzun vadeli ihtiyaçların bu yolla karşılanmasının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. Batı Avrupa'dan yapılan silah alımları, olası bir silahlı çatışma ortamında alınan geçici tedbirler olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, bu çeşitlendirmenin bakım, lojistik ve eğitim süreçlerinde yeni sorunlara yol açabileceği; ayrıca teslimat sürelerinin uzaması nedeniyle operasyonel kapasite üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği kaydedilmiştir. Raporda özellikle, ABD ve SSCB dışında, gerekli miktar ve çeşitlilikte silahı zamanında sağlayabilecek ülke sayısının son derece sınırlı olduğunun altı çizilmiştir.³⁸

Türkiye bağlamında, Batı Almanya'nın, 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrasında askıya aldığı silah sevkiyatlarını kısa süre önce yeniden başlattığı belirtilmiştir. Batı Almanya'nın hem Türkiye'ye hem de Yunanistan'a askeri malzeme sağlama kararı aldığı; bu kapsamda devriye botları, tanksavar füzeleri, jet uçakları, mühimmat, yedek parçalar, mühendislik ekipmanları, kamyonlar ve tıbbi malzemelerin yer aldığı aktarılmıştır. ABD'nin ardından Batı Almanya, özellikle kara kuvvetleri teçhizatında (küçük silahlar, toplar, havan topları, kamyonlar ve telsizler) Türkiye'nin ikinci büyük tedarikçisi konumuna gelmiştir.³⁹

Türkiye donanmasını güçlendirme amacıyla Almanya ile 1974 yılında üç anlaşma imzalamıştır. Bu kapsamda devriye botu ve denizaltı alımının planlandığı, ancak 1975 itibarıyla henüz teslimatın gerçekleşmediği ifade edilmiştir. Hava kuvvetleri açısından ise Türkiye'nin üçüncü büyük tedarikçisi olan İtalya'ya yöneldiği, bu süreçte Libya'nın Türkiye'ye finansal destek sağladığı belirtilmiştir. CIA ayrıca, Arap ülkelerinin de Türkiye'nin silahlanma sürecine finansman desteği sağladığı bilgisine yer vermiştir.⁴⁰

Yunanistan açısından bakıldığında, Batı Almanya ikinci büyük tedarikçi konumuna gelmiş; 1975'in ilk çeyreğinde bu ülke ile yeni antlaşmalar imzalanmış ve

37 Van Hook,ed., 158.

38 Van Hook,ed., 158.

39 Van Hook,ed., 159.

40 Van Hook,ed., 159-160.

denizaltı alımına yönelik görüşmeler yürütülmüştür. Fransa ise Yunanistan'ın üçüncü büyük tedarikçisi haline gelmiş; ancak Fransız-Yunan askeri anlaşmaları teslimat aşamasına geçememiştir. Raporda, Yunanistan'ın yaşadığı ödeme zorlukları nedeniyle bu sürecin belirsizliğini koruduğu da ifade edilmiştir.⁴¹

İki ülke arasındaki gerginliğin devam etmesi üzerine CIA, 1977 yılında yeni bir rapor hazırlamış ve bu raporda Ege Ordusu'nun özelliklerine değinmiştir. Her ne kadar raporun önemli bir bölümü sansürlenmiş olsa da sansürlenmeyen kısımlar, döneme ilişkin fikir vermesi bakımından önem taşımaktadır. Raporda Kıbrıs ve Ege krizlerine kısaca değinildikten sonra, Ege Ordusu'nun Temmuz 1975'te İzmir'de kurulduğu bildirilmiştir. Ordunun 30 ila 40 bin arasında savaş eğitimi almış personelden oluştuğu, komutanların görevlerinin başında olduğu ve birkaç gün içerisinde savaşa hazır hale gelebileceği kaydedilmiştir. Ayrıca ordunun 3 bin kişilik bir deniz alayına sahip olduğu da ifade edilmiştir.⁴²

Ege Ordusu'nun elindeki araçların, söz konusu deniz alayını herhangi bir yere tespit edilmeden transfer etmeye elverişli olduğu belirtilmiştir. Doğu Ege'ye ek birliklerin intikalinin Türkiye'ye avantaj sağlayabileceği, ancak bunun Yunanistan ve ABD tarafından tespit edilme ihtimalinin yüksek olduğu da vurgulanmıştır.⁴³

Yunan adalarının coğrafi konumları nedeniyle savunulmalarının güç olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin savaş halinde bir veya birkaç büyük Yunan adasını Trakya'dan asker çekmeden ele geçirebileceği; ancak bu süreçte ciddi asker ve ekipman kaybı yaşayabileceği, özellikle Yunan savunmasının sert bir direniş göstermesi durumunda bu kayıpların daha da artabileceği kaydedilmiştir.⁴⁴

Türk Hava Kuvvetleri'nin geçmişte Ege'de tartışmasız bir üstünlüğe sahip olduğu, fakat ABD'nin uyguladığı ambargo nedeniyle bu üstünlüğün zayıfladığı belirtilmiştir. Özellikle yedek parça temininde yaşanan sorunlar vurgulanırken, Yunanistan'ın ABD ve Fransa'dan yeni uçak, mühimmat ve yedek parça temin edebildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Yunan Hava Kuvvetleri'nin Türklerin bir ya da birkaç ada ele geçirmesini engelleyebilecek düzeyde bir üstünlük kurmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁵

41 Van Hook,ed., 160-161.

42 CIA-RDP79R00603A002400010001-7.

43 CIA-RDP79R00603A002400010001-7.

44 CIA-RDP79R00603A002400010001-7.

45 CIA-RDP79R00603A002400010001-7.

6. “Yunan-Türk Askerî Çatışmasına İlişkin Bir Olasılık İncelemesi” Başlıklı Rapor

Türkiye ve Yunanistan arasında krizler, iki ülke arasındaki nota trafiğinin devam etmesine yol açmıştır. Karşılıklı notalar sonucunda taraflar, konunun görüşülmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır. Bakanlar düzeyindeki ilk toplantı 17-19 Mayıs 1975 tarihlerinde Roma’da gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ardından iki ülkenin dışişleri bakanlarının Brüksel’de bir araya gelmeleri konusunda fikir birliğine ulaşılmıştır. 31 Mayıs 1975’te Brüksel’de buluşan başbakanlar, görüşme sonunda ortak bir bildiri yayımlamışlardır. Ancak bildirin farklı şekillerde yorumlanması, nota trafiğinin yeniden artmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Haziran ayında Kanada bandıralı Goel 1 gemisinin İzmir’e gelerek Dorchester Gas Corporation isimli Amerikan şirketi adına Türk uzmanlarla birlikte araştırmalar yapması gerginliği hızla tırmandırmıştır.⁴⁶ Ortak bir sonuç elde edebilmek amacıyla 31 Ocak 1976’da yeniden bir araya gelen Türk ve Yunan temsilcileri bir sonuca ulaşamamış; 19-20 Haziran 1976’daki girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Türkiye’nin 6 Ağustos 1976’da MTA Sismik 1 gemisini Ege Denizi’nde, deniz ve hava kuvvetlerinin korumasında araştırmalara çıkarması krizi yeniden derinleştirmiştir. Yunan basınında Türkiye ve Yunanistan arasında savaş riskinin bulunduğu dair yazılar yayımlanmıştır. Ancak Türkiye’nin deniz desteğini bir gemiyle sınırlı tutması, krizin büyümesini engellemiştir.⁴⁷ 2-11 Kasım 1976 tarihlerinde Bern’de gerçekleştirilen görüşmelerde taraflar “ilkeler anlaşması” imzalamış ve bu gelişme gerginliği geçici olarak azaltmıştır.⁴⁸

Türkiye ile Yunanistan arasındaki krizler yalnızca ikili ilişkileri değil, aynı zamanda her iki ülkenin ABD ile olan ilişkilerini ve NATO içindeki konumlarını da etkilemiştir. 1974 Kıbrıs krizi sonrasında Yunanistan, NATO’nun askeri komuta yapısından çekilerek etkinliğini azaltmıştır.⁴⁹ Bu süreçte Türkiye’nin NATO içindeki askeri etkinliği artmıştır. İzmir’de bulunan iki NATO karargâhında, 1977 yılına kadar Amerikan generali başkanlık ederken Türk ve Yunan generalleri vekil konumundaydı. Yunanistan’ın çekilmesinin ardından bu karargâhlarda yönetim Türk generallere geçmiş, Amerikan general ise vekil konumuna düşmüştür. Bu şekilde söz konusu karargâhlar fiilen Türk-NATO karargâhı haline gelmiştir.

Kıbrıs krizinin ardından ABD’nin Türkiye’ye uyguladığı silah ambargosuna karşılık olarak Türkiye, kendi topraklarındaki Amerikan üslerini kapatma kararı almıştır. NATO üsleri faaliyetlerini sürdürmüş olsa da Amerikan üslerinin kapatılması Washington yönetimini ciddi biçimde zarara uğratmıştır.⁵⁰ Zira bu üsler Sovyetler Birliği’nin

46 Wilson, “The Aegean Dispute”, 7.

47 Wilson, 7.

48 Hayta, *1911’den Günümüze Ege*, 201-205.

49 Leighton, “Greco-Turkish Friction...”, 21. Amerikan baskıları sonucunda Yunanistan NATO’nun askeri komutasına 1980’de geri dönmüştür.

50 The New York Times, U.S. and Turks Monitor Soviet at Isolated Post, 4 Jan. 1981.

gözetlenmesi açısından kritik öneme sahipti. Türkiye’deki Amerikan üsleri, Sovyetler’in nükleer ve füze denemelerine ilişkin istihbaratın yaklaşık yüzde 25’ini sağlamaktaydı; ayrıca depo, bakım-onarım ve lojistik gibi hayati işlevler üstlenmekteydi.⁵¹

Güney Avrupa’daki Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Amiral Harold E. Shear, Türkiye-Yunanistan krizine ilişkin yaptığı değerlendirmede, “NATO’nun karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun olduğunu; bu mesele çözüme kavuşturulmadığı takdirde ne sürdürülebilir bir ittifaktan ne de NATO için işlevsel bir güney kanadından söz edilebileceğini”⁵² ifade etmiştir. Amiral Shear ayrıca şu tespitte bulunmuştur: “Eğer bugün NATO içerisinde bir sorun yaşanacaksa, bu büyük olasılıkla ittifakın kanatlarında ortaya çıkacaktır. Özellikle de güney kanadında; zira burada pek çok senaryo, istikrarsızlık alanı ve karmaşık durum mevcuttur ve bunlar neredeyse bir gecede çatışmaya dönüşebilecek potansiyele sahiptir.”⁵³ Amiral Shear’ın sözleri, Türkiye-Yunanistan krizinin muhtemel sonuçları konusunda adeta bir uyarı niteliğindedir. Krizlerin devam etmesi hem ABD’yi hem de NATO’yu etkilemesi, Amerikan istihbaratını konuyla ilgili yeni raporlar hazırlamaya yöneltmiştir.

Bu çerçevede CIA tarafından hazırlanarak 9 Haziran 1983 tarihinde devlet kademelerine sunulan “Yunan-Türk Askerî Çatışmasına İlişkin Bir Olasılık İncelemesi”⁵⁴ (A Contingency Study on a Greek-Turkish Military Confrontation) başlıklı rapor, iki ülke arasındaki ihtilafların tarihsel arka planını ve olası askerî çatışma senaryolarını kapsamlı biçimde ele almıştır.

Raporun giriş bölümünde krizlere dair genel bilgiler verildikten sonra, kıta sahanlığı, kara suları ve hava sahası meseleleri tarafların bakış açıları çerçevesinde analiz edilmiştir. 1930’lardan itibaren Yunanistan, Ege adalarının hava sahasının 10 mil olduğunu ileri sürmüş ve bu adalar üzerindeki tüm uçuşların Atina’ya bildirilmesi gerektiğini savunmuştur. Buna karşılık Türkiye hava sahasının 6 mil olduğunu kabul etmekte ve askerî uçuşların güvenlik tehdidi oluşturmadığı gerekçesiyle bildirilmesinin gerekmediğini belirtmektedir.⁵⁵

Rapor, NATO kumandası ve kontrolü meselesine de dikkat çekmiştir. NATO’nun askerî komutasına geri dönüşünün ardından Yunanistan, 1974 öncesi konumuna kavuşmayı istemiştir. Türkiye ise bu duruma karşı çıkararak ortak kontrolü savunmuştur. Her iki taraf da yapılacak herhangi bir düzenlemenin karşı tarafa avantaj sağlayacağı endişesini taşımaktadır.⁵⁶

Ege adalarının silahlandırılması konusu da raporda öne çıkan başlıklardandır. Yunanistan, meşru müdafaanın tüm antlaşmaları hükümsüz kıldığını iddia etmekte ve bu görüşünü desteklemek için Türkiye’nin 1974 Kıbrıs müdahalesini örnek göstermektedir. Türkiye ise antlaşmalar uyarınca Yunanistan’a devredilen adaların silahsızlandırılmış

51 Wilson, “The Aegean Dispute”, 21. Leighton, “Greco-Turkish Friction...”, 6,21.

52 Leighton, “Greco-Turkish Friction...”, 19.

53 Leighton, 19.

54 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

55 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

56 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

statüde olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca raporda, azınlık hakları konusuna da kısaca değinilmiş ve tarafların bu konuda birbirlerini suçladıkları belirtilmiştir.⁵⁷

Kıbrıs meselesi raporda ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri varlığını saldırganlık olarak nitelendirmiş ve askerlerin adadan çekilmesi gerektiğini savunmuştur. Türkiye ise 1974'teki darbeye Atina'nın rolüne işaret etmiş ve garantör devlet sıfatıyla anayasal düzeni korumanın hakkı olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁸

Raporda ayrıca Ermeni terörizmine de değinilmiş; 20'den fazla Türk diplomatının Ermeni örgütler tarafından öldürülmesinin Ankara'nın hassasiyetini artırdığı kaydedilmiştir. Türk tarafının, Kıbrıs Rum yönetimini Ermeni teröristlerine yataklık yapmakla suçladığı ve bu örgütlere karşı harekete geçileceğini belirttiği aktarılmıştır. Kıbrıs Rum yönetimi ise bu suçlamaları reddetmiş, Ankara'nın bu konuyu gerekçe göstererek adada askerî operasyon düzenleyebileceği endişesini dile getirmiştir.⁵⁹

İki ülke arasındaki sorunlar özetlendikten sonra raporda, silahlı çatışma olasılığının artması için bir tarafın askerî üstünlük kazanması ya da ülkelerin birinde iç sorunların baş göstermesinin etkili olabileceği değerlendirilmiştir.⁶⁰

Çatışma ihtimalini artırabilecek koşullar arasında taraflardan birinin askerî üstünlük sağlaması veya ülkelere birinde iç sorunların baş göstermesi değerlendirilmiştir. Raporda, bir uçak kazası, kasıtsız bir hava çarpışması ya da saldırı eyleminin çatışmayı tetikleyebileceği belirtilmiştir. Yunanistan'ın Ege'de, Türkiye'nin ise Kıbrıs'ta avantajlı konumda olduğu vurgulanmıştır.⁶¹

Rapora göre, muhtemel bir savaş, yakıt ve mühimmat stoklarına bağlı olarak bir-iki haftadan fazla sürdürülemeyecektir. Ancak çatışmanın sadece hava sahasında sınırlı kalması veya Trakya sınırında yoğunlaşması hâlinde savaşın süresi uzayabilecektir. Özellikle Ege adaları etrafındaki 6 ila 10 mil arasındaki ihtilafli hava sahasında yaşanabilecek bir çatışmanın, istem dışı bir savaş senaryosunu tetikleyebileceği vurgulanmıştır.⁶²

Hava çatışmasının başlaması hâlinde, tarafların askerî hedefinin hava üstünlüğünü sağlamak olacağı; bunun için karşı tarafın uçaklarını bulup imha etmeye veya hava üslerine saldırarak uçakları yerde yok etmeye çalışabileceği değerlendirilmiştir. Yunanistan'ın Ege adaları üzerinde hava üstünlüğünü sağlaması durumunda Türkiye'nin deniz gücünü engelleyebileceği; Türkiye'nin hava üstünlüğünü elde etmesi hâlinde ise Ege'de hâkim güç konumuna geçerek Yunanistan'ın adaları takviye etmesini önleyebileceği ifade edilmiştir.⁶³

57 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

58 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

59 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

60 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

61 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

62 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

63 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

Raporda, hava çatışmasına deniz ve kara harekâtlarının da eklenebileceği öngörülmüştür. Yunanistan'ın askerî hedeflerinin ada garnizonlarını takviye etmek, adaları Türk saldırısına karşı korumak ve deniz iletişim hatlarını açık tutmak olduğu; ayrıca Türkiye'nin Trakya'ya ek birlik kaydırmasını önlemek amacıyla sınırda güç gösterilerinde bulunabileceği değerlendirilmiştir. Türkiye'nin ise hava ve deniz gücüyle Yunanistan'ın anakara ile adalar arasındaki ikmal hatlarını kesmeyi ve adaların takviye edilmesini önlemeyi hedefleyeceği ifade edilmiştir.⁶⁴

Doğrudan saldırı senaryolarında, taraflardan birinin müzakerelerdeki hayal kırıklığı veya karşı tarafın saldırıya hazırlandığına dair şüpheler nedeniyle harekete geçebileceği belirtilmiştir. Türk tarafının temel hedefinin, müzakerelerde koz olarak kullanılmak üzere Yunan toprağı ele geçirmek olacağı; bunun Trakya, Ege adaları veya Kıbrıs üzerinden gerçekleştirilebileceği değerlendirilmiştir.⁶⁵

Sonuç bölümünde, Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek herhangi bir çatışmanın, sonucundan bağımsız olarak Batı'nın hayati çıkarlarına zarar vereceği vurgulanmıştır. İki ülke, NATO'nun güneydoğu kanadında askerî kapasite, üsler ve istihbarat tesisleri bakımından kritik konumdadır. Olası bir çatışmanın NATO'nun bölgedeki caydırıcılığını zayıflatacağı ve ABD'nin Sovyet faaliyetlerini izleme kapasitesini olumsuz etkileyeceği öngörülmüştür.⁶⁶

Raporda ayrıca, olası bir Türk-Yunan savaşının siyasî ve askerî anlamda Sovyetler Birliği'ni kazançlı çıkarabileceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Yunanistan'ın kara sularını 12 mile çıkarmasının Sovyet deniz taşımacılığını da olumsuz etkileyeceği; Türk Boğazları'nın kapanmasının ise Sovyetleri Akdeniz'den geçici olarak koparabileceği vurgulanmıştır.⁶⁷

Sonuç itibarıyla rapor, iki ülke arasında geniş çaplı bir savaş ihtimalini düşük görmektedir. Ancak ikili sorunlara kalıcı bir çözüm bulunmadığı sürece çatışma riskinin gündemde kalmaya devam edeceği ifade edilmektedir.⁶⁸

64 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

65 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

66 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

67 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

68 CIA-RDP85T01058R000202330002-5.

Sonuç

ABD'nin istihbarat yapılanmasının tarihsel gelişimi ve CIA'nın özellikle savaş senaryoları, uluslararası krizler ve bölgesel ihtilaflarda üstlendiği rol, istihbaratın yalnızca bilgi toplama değil aynı zamanda politika üretme ve yönlendirme işlevine sahip olduğunu göstermektedir. CIA'nın erken dönemden itibaren geliştirdiği çok katmanlı analiz yöntemleri, karar alıcıların farklı senaryolara karşı hazırlıklı olmasını sağlamış; bu bağlamda istihbarat, Amerikan dış politikasının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler, tarihsel olarak Ege Denizi ve Kıbrıs ekseninde yoğunlaşan hem bölgesel hem de küresel dengeleri yakından ilgilendiren bir ihtilaf alanı ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen CIA belgeleri, yalnızca iki ülke arasındaki gerilimlerin seyrini değil, aynı zamanda Soğuk Savaş konjonktüründe ABD ve NATO'nun bu sorunlara bakışını da ayrıntılı biçimde yansıtmaktadır. Belgelerden hareketle, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin salt ikili düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası sistemin işleyişini etkileyecek derecede stratejik bir önem taşıdığı görülmektedir.

CIA raporlarının ortak vurgusu, taraflar arasında doğrudan bir savaş arzusunun bulunmamasına rağmen, enerji kaynakları, kıta sahanlığı ve karasuları gibi meselelerdeki hukuki ve siyasi ihtilafların, beklenmedik gelişmeler karşısında hızla çatışmaya dönüşebilecek bir potansiyele sahip olduğudur. Özellikle petrol arama faaliyetlerinin ve bu faaliyetler üzerinden yürütülen diplomatik hamlelerin, krizin derinleşmesinde belirleyici bir unsur olduğu açıktır. Yunanistan'ın karasularını genişletme yönündeki girişimleri ile Türkiye'nin buna karşı geliştirdiği sert tepkiler, yalnızca Ege'deki dengeyi değil, aynı zamanda NATO içindeki uyumu da tehdit etmiştir. Bu bağlamda ABD istihbaratı, en düşük ihtimal görülen senaryoları dahi dikkate alarak, olası bir Türk-Yunan savaşının NATO'nun güney kanadında yaratacağı güvenlik zafiyetlerine işaret etmiştir.

Raporlarda dikkat çekilen bir diğer husus, iki ülkenin askeri kapasite karşılaştırmalarıdır. Türkiye'nin kara ve hava kuvvetlerindeki üstünlüğü, Yunanistan'ın ise adaların savunulmasında yaşadığı yapısal zorluklar, potansiyel çatışma senaryolarında önemli değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, ABD silah ambargosu ve dış tedarik kaynaklarına yönelme ihtiyacı, Türkiye açısından önemli kısıtlamalar doğurmuştur. Yunanistan da benzer biçimde Batı Avrupa ülkelerine yönelmiş, ancak ekonomik zorluklar nedeniyle tedarikte istikrar sağlayamamıştır. Bu durum, her iki ülkenin de uzun süreli bir savaş yürütme kapasitesinin sınırlı olacağına işaret etmektedir.

Belgeler, Kıbrıs meselesinin Ege sorunuyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve iki ülke arasındaki güvensizliği derinleştirdiğini de göstermektedir. 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrasında NATO'nun güney kanadında ortaya çıkan kırılmalar, yalnızca ikili ilişkileri değil, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı yürüttüğü küresel stratejiyi de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle, CIA değerlendirmelerinde olası bir Türk-Yunan çatışmasının

kazananı olmadığını, aksine Sovyetler Birliği'nin stratejik kazanç elde edebileceğinin altı çizilmiştir.

Sonuç olarak, belgeler Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin süreklilik arz eden bir kriz dinamiği üzerine kurulduğunu göstermektedir. Enerji arayışları, deniz yetki alanları, Kıbrıs meselesi ve NATO içindeki güç dengeleri, krizin farklı boyutlarını oluşturmaktadır. Her ne kadar doğrudan savaş ihtimali düşük görülse de tarafların izlediği politikaların ve bölgedeki jeopolitik gelişmelerin, ani ve kontrolsüz tırmanma riskini daima canlı tuttuğu anlaşılmaktadır. Bu durum, yalnızca iki ülke açısından değil, bölgesel güvenlik ve uluslararası sistem bakımından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla, kalıcı bir çözüm üretilmediği sürece Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde kriz olasılığı gündemde kalmaya devam edecek; bu mesele, NATO ve ABD açısından da stratejik bir öncelik olmayı sürdürecektir.

KAYNAKÇA

1. Central Intelligence Agency Archive

- CIA-RDP78T03194A000300010013-8.
CIA-RDP79R00603A002400010001-7.
CIA-RDP85T00353R000100070006-3.
CIA-RDP85T01058R000202330002-5.
CIA-RDP86B00269R001100080001-0.

2. Resmi Yayınlar

- Van Hook Laurie, ed. *Foreign Relations of the United States, 1969–1976 Greece; Cyprus; Turkey, 1973–1976, vol. XXX*. Washington: United States Government Printing Office, 2007.

3. Araştırma Eserleri

- Başeren, Sertaç Hami. *Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010.
- . *Ege Sorunları*. Ankara: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2006.
- Djuvara, Trandafir G. *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)*, çeviren Pulat Tacar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Dulles, Allen. *The Craft of Intelligence*. New York: The New American Library, 1965.
- Friedman, George. *Amerika'nın Gizli Savaşı Amerika ve Düşmanları Arasındaki Küresel Çatışma*, çeviren Enver Günsel. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2014.
- Hayta, Necdet. *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.
- Jeffreys-Jones, Rhodri. *CIA Tarihi 1947-2022 Amerikan Gizli Servisi ve Faaliyetleri*, çeviren Ayşe Doğanç. İstanbul: Kronik Kitap, 2023.

- Schroeder, Richard E. *The Foundation of the CIA: Harry Truman, the Missouri Gang, and the Origins of the Cold War*. Columbia: University of Missouri Press, 2017.
- Smith, Richard Harris. *OSS The Secret History of America's First Central Intelligence Agency*. United States of America: A Delta Book, 1973.
- Orlov, Aleksandr. *İstihbarat ve Gerilla Harbi El Kitabı*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964.
- Özdağ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. İstanbul: Destek Yayınları, 2023.
- Polat, Soner. *Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2019.
- Yaycı, Cihat. *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.

4. Süreli Yayınlar

The New York Times

5. Makaleler ve Raporlar

- Andrew Wilson, "The Aegean Dispute", *The Adelphi Papers* 155 (1979): 1-41.
- H. S. K. Kent, "The Historical Origins of the Three-Mile Limit", *The American Journal of International Law* 48 (October 1954): 537-553.
- Marian Kirsch Leighton, "Greco-Turkish Friction: Changing Balance in the Eastern Mediterranean", *The Institute for the Study of Conflict* 109 (1979): 3-22.

Extended Abstract

From its origins in the First World War through the establishment of the CIA in 1947, American intelligence culture developed around the recognition that uncertainty, unanticipated events, and contingency were unavoidable features of international politics. This orientation toward “scenario thinking” was institutionalized in the interwar years, when the United States gradually moved from ad hoc intelligence-gathering to more centralized and permanent structures. The Second World War accelerated this transition, leading to the creation of the Office of Strategic Services, which pioneered methods of strategic analysis that would later inform CIA practices. The early Cold War, characterized by escalating tensions with the Soviet Union, cemented the necessity of a centralized intelligence apparatus. Thus, the CIA was tasked not only with collecting information but also with generating forward-looking assessments that could prepare policymakers for the full spectrum of possible crises.

Türkiye and Greece emerged as crucial players in the Eastern Mediterranean. Their admission to NATO in the early 1950s reflected the recognition that control over the Aegean and eastern Mediterranean was indispensable to the Alliance’s southern security. Yet their entry also imported longstanding bilateral disputes into the NATO framework. CIA analysts, tasked with anticipating worst-case scenarios, consistently highlighted the paradox that two allied states could simultaneously serve as pillars of regional security and sources of destabilizing conflict.

The Aegean dispute became the central focus of intelligence reporting by the early 1970s. Although Türkiye and Greece had earlier clashed over issues of minority rights, territorial sovereignty and Cyprus, it was the combination of energy exploration and maritime boundary disagreements that elevated tensions to a level considered militarily explosive. The unilateral expansion of Greek territorial waters from three to six miles in 1936 had already unsettled Ankara, but the possibility of a further extension to twelve miles was regarded by Turkish leaders as a *casus belli*. When oil reserves were discovered near the island of Thasos in 1974, the geopolitical stakes increased exponentially. Declassified CIA reports from this period capture the anxiety in Washington: the possibility that an ostensibly technical-legal dispute over the continental shelf could ignite a conflict between two NATO allies, thereby creating a fissure exploitable by the Soviet Union.

CIA assessments proceeded on multiple levels. First, they meticulously catalogued the legal arguments advanced by each side. Greece invoked the 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf, arguing that islands enjoyed the same rights as mainland territories, thereby extending its continental shelf deep into the Aegean. Türkiye, by contrast, rejected this interpretation, contending that the Eastern Aegean islands were geologically extensions of the Anatolian landmass and therefore could not generate independent continental shelf claims beyond their territorial waters. This legal dispute was not merely an abstract debate; it intersected directly with the question of access to potential energy resources, transforming what might have remained a technical disagreement into an existential matter of sovereignty and security.

Second, the CIA reports analyzed the military balance between the two states, often concluding that Türkiye held the advantage in land and air forces, while Greece maintained stronger defensive positions on its islands. The assessments noted that Türkiye could conceivably launch a limited but effective military operation to seize one or more Greek islands or to dominate airspace over the Aegean. Yet such actions would carry immense risks, including high casualty rates, international condemnation, and the possibility of escalation beyond the immediate theater. The intelligence community was particularly attentive to the danger of miscalculation: that minor incidents—such as an air collision, naval encounter, or misinformation about a vessel being sunk—could quickly spiral into a general confrontation.

Third, the reports consistently emphasized the broader alliance dimension. Any conflict between Türkiye and Greece was understood not in isolation but as a direct threat to NATO cohesion. For the United States, the nightmare scenario was a breakdown of the Alliance's southern flank, which would compromise monitoring of Soviet activities in the Black Sea, undermine the credibility of collective defense, and open political space for Moscow to expand its influence in the Eastern Mediterranean. The Cyprus crisis of 1974, in which Türkiye launched a military intervention following a coup backed by the Greek junta, provided a vivid demonstration of how bilateral disputes could escalate into regional crises with global implications. The CIA's post-1974 analyses repeatedly stressed that another confrontation—even if limited—could fracture NATO's operational command structures, embolden the Soviet Union, and erode Western strategic advantage.

The CIA's internal debates also reflected the tension between recognizing the inevitability of disputes and advocating preventive diplomacy. On the one hand, analysts acknowledged that neither Türkiye nor Greece actively sought war; both governments were aware that prolonged conflict would strain their economies, exhaust their militaries, and invite international intervention. On the other hand, the structural features of the disputes—maritime boundaries, continental shelf, militarization of islands, and the unresolved Cyprus issue—were sufficiently intractable that crises were bound to recur. The intelligence assessments thus oscillated between cautious optimism and stark warnings.

Another dimension of the CIA reporting was the role of external suppliers and arms procurement. After the 1974 Cyprus intervention, Türkiye faced an American arms embargo, compelling it to diversify its sources of military equipment by turning to West Germany, Italy, and Middle Eastern states. Greece, though not under embargo, also sought to reduce its dependence on Washington, negotiating arms deals with France and Germany. The CIA evaluated these procurement patterns not only in terms of military capacity but also as indicators of shifting political alignments. Intelligence analysts warned that prolonged restrictions on Turkish access to U.S. arms could weaken Ankara's commitment to NATO while simultaneously failing to constrain its assertiveness in the Aegean. Such assessments highlight the interplay between intelligence, diplomacy, and defense economics in shaping U.S. strategy.

Particularly revealing are the CIA's scenario-based reports, such as the 1974 study *"The Likelihood of Conflict Between Greece and Türkiye"* and the 1983 contingency analysis *"A Greek-Turkish Military Confrontation"*. These documents illustrate the agency's methodological reliance on counterfactual reasoning. Rather than predicting a single outcome, the reports presented a spectrum of scenarios—ranging from minor incidents contained through diplomacy to full-scale military engagements threatening NATO's survival. Each scenario was accompanied by assessments of likelihood, consequences, and recommended U.S. responses. In this way, the intelligence function blurred into policy planning, equipping decision-makers with conceptual tools to navigate uncertainty.

The 1983 report, in particular, synthesized lessons from a decade of recurrent crises. It acknowledged that the most likely trigger of conflict was not deliberate aggression but rather inadvertent escalation stemming from airspace violations, naval patrols, or misinterpretations of military maneuvers. The report further noted that any war would probably be short-lived, constrained by limited fuel and ammunition reserves, yet even a brief conflict could devastate NATO's credibility and provide strategic openings to the Soviet Union. Thus, the intelligence community emphasized prevention, recommending sustained diplomatic engagement, crisis management mechanisms, and U.S. mediation as indispensable to maintaining alliance stability.

Beyond the specific findings, these reports reveal broader insights into the nature of intelligence work during the Cold War. First, they underscore the centrality of scenario planning as a hedge against uncertainty. The CIA did not claim to predict the future with precision; rather, it sought to map possible trajectories and their implications. This anticipatory function was itself a form of strategic power, shaping not only how U.S. policymakers perceived risks but also how they defined their options. Second, the documents highlight the interdependence of regional disputes and global strategy. What might appear as a localized quarrel between two neighbors was reframed as a potential systemic crisis for the Western alliance. This reframing justified sustained American involvement in managing Turkish-Greek relations, even when Washington had limited leverage over the underlying disputes. Third, the reports demonstrate the dual-edged nature of intelligence. By constantly highlighting worst-case scenarios, intelligence

assessments could induce caution and preparedness, but they also risked exaggerating threats and constraining diplomatic flexibility.

In conclusion, the declassified CIA reports on Turkiye and Greece between the 1970s and early 1980s reveal the extent to which intelligence shaped both the understanding and management of Aegean disputes. Far from being passive observers, U.S. intelligence analysts actively constructed the framework through which crises were interpreted, evaluated, and addressed. Their emphasis on contingency, miscalculation, and alliance vulnerability reinforced the perception that the Turkish-Greek rivalry was not merely bilateral but a critical test of NATO's resilience in the Cold War order. The legacy of these assessments remains relevant today, as disputes over maritime jurisdiction, energy exploration, and military postures continue to animate Eastern Mediterranean politics. The broader lesson is that intelligence is never merely about facts; it is about the structured anticipation of possibilities, the management of uncertainty, and the constant negotiation between knowledge and policy in the pursuit of strategic stability.